

MŰRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi Iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

KASSAI ISTVÁN LEVELEZÉSE

I. Rákóczy Györggyel és Beth- len Istvánnal.

Az eredeti példányokról

Közl: Szilágyi Sándor.

XVIII.

1644. Febr. 14.

 usanna Loránthy Dei gratia Principissa Transilvaniae sat.

Generose fidelis, nobis grate. Salutem et gratiam nostram. Uramnak ő kegyelmének érkezett hozzánk levele, kiben írja, hogy az Radzivil követje beérkezvén, minthogy Barsai Ákost meg kellett várnia, valahol meg akar-ná várni, oda parancsolnánk tisztviselőinknek az nekiek való gazdálkodtatás felől. Azért minthogy fiunktól Rákóczy Györgytől ugy tudósittatunk, immár beérkezett volna: kegyelmed mindjárt írja tetszését felőle, hova kellett rendelnünk Barsai Ákosnak megvárására, ha csak ott legyen Gyaluban avagy Fejérvárra vagy egyéb más alkalmas helyre szállitassuk s Rákóczy Györgyöt is tudósítsa abbeli tetszéséről kegyelmed ezen levelünket megvívó szolgálja által. Eidem in reliquo stb. Secus non facturus. Datum in arce nostra Szamosujvár die 14. Febr. 1644.

SUSANNA LORANTFFY m.p.

Külczim: Generoso Magistro Stephano

Kassai de Kolosvár, consiliario nostro intimo et in Transilvania magistro prothonotario etc. fideli nobis grato.

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

XIX.

1644. Márt. 21.

Az ur isten stb.

Mi most is kegyelmednek az jó istennek áldásából jónál egyebet nem irhatunk, s ha az szertelen alkalmatlan üdő távoznék, eddig sokkal elébb volnánk dolgainkban, de mind társzekér, lövészerszámink előtt való marháink elállottak, azt kell nyugotnunk, várván az jó istennek áldását, az üdönék kiszolgáltatását. Ez egynehány napok alatt micsoda leveleket vettünk, mindeniknek igaz paríáját communicálni fogja kegyelmeddel az fiunk s parancsolatunkat is érteni adja kegyelmednek némelyek felől, kinek végben vitelével kegyelmed ne is késedelmeskedjék. Az üdne-
ben itt leszünk, de okvetetlen ezten szerdán szerdán (igy) Pátaakra indulunk, az holott 3 nap mulatván, ottan az hadak közé indulunk, s az jó ur istennek szent áldásából, valamiben jó alkalmatosságot fog szolgáltatni ő felsége, semmit el nem akarunk mulatni, kívánván az ur isténtől, hallhassunk minden jót kegyelmedek felől. Datum in civitate Cas-sovie(usi), 21 die martii, Anno 1644.

G. Rákóczy m.p.

Külczim (más kézzel): Generoso Magistro Stephano Kassai de Colosvar stb.

(A levél I. Rákóczy György írása.)
(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XXI.

1644. Jun. 27.

Az ur isten ő felsége stb.

21 die praesentis mensis irt kegyelmed levelét mi 23 die vöttük vala el, palatinus urammal való tractára adott instructiónkat mi is úgy adtuk vala Lónyai uramnak, mint jót, mi sincere is adtuk vala, de bizonyára palatinus uram fraude akart inkább mívelünk élni, mert még plenipotentiája is nem volt ő kegyelmének oly elégséges lenni, kivel tanács ur hiveink contentusok lehettek volna vele s maga hasznára is akart volna ő kegyelme igen élni azzal. Mi most az tanács urakkal együtt oly plenipotentiát kívánunk, hozasson, meg ne járjuk mint mikor ő kegyelmével 1631. Cassán tractálánk, kit hogy kegyelmed job(*ban*) érthessen, im beküldtük ő kegyelmének irt levelünk mását az tanács urak deliberatiójával együtt, azokból kegyelmed eleget érthet. Az gazdasszony bár ne busuljon, mert bizony mi is szemesek akarunk lenni, az mennyire az ur. isten nekünk adta kegyelmét, s oly caute is cselekedtünk mi abban, hogy mind eleit, utolját igen-igen megvizsgáltuk, s kegyelmed ítélete szerint bizony nem is lenne az hamar, azt is meg kellett mutatnunk, akarjuk ugyan az békeséget, de jót, nem olyant, ki az isten dicsőségének, hazánk szabadsága ellen bántódása legyen s kárára. Kegyelmed jól is beszélt az gazdasszonnyal; az mely 4 punctomokat kegyelmed ir s kívánja az tractában lenni, oly szükségesek, kinél senki jobbat nem tanálhat. Bizonnyal írjuk, volt is nekünk mindazokról elmékedésünk, az végre is igen-igen caute akartunk cselekedni, elannyira, hogy soha mi tőlünk ki nem vehette palatinus uram, sem hozzánk tartozó, mit kívánunk magunkra nézve és kegyelmeitek nézendőt. Istennek hála, oly extremitas sem volt s most is nincs előttünk, kiért nekünk azt kellene cselekednünk. Az ország részéről mit kelljen végeznünk, jól feltanálta kegyelmed, ugyanazok is volnának az derék dolgok, s úgy tetszik, nagyot megcselekednénk most, de jövődöben állanak-e meg, mi senkit nem

biztatnánk vele, mert bizony experiálom, semmi sinceritas nincs palatinus uramban az tractában, kit kegyelmed az intercipiált levelekből is alkalmasint eszében vehette eddig, kiváltképen ha az érsek levelét jól megolvassa kegyelmed, kiknek se hiteknek, végzéseknék, fogadozásoknak, látja az ur isten, mi nem hihetünk, kiváltképen az isten dicsőségére nézvé, az nélkül pedig mi haszon volna csak tractában is indulni; nekünk minden feltött célunk s kíváságunk az volna pedig, az isten dicsősége terjedne s maradhatna meg jövődöben is bátorságos, szabados folyásában.

23 die praesentis irt kegyelmed levelét is 25 vöttük vala el; palatinus elég veszedelmes és káros processiót járt eddig magára nézve, mert bizonynyal merjük irni, vagyon már 4000 lélek hijával, ha többen nincs is csak az lengyel üljön veszteg, megnyugodjék kegyelmed minden bizonynyal benne, isten áldásából már rövid nap mienk lenne az derék győzelem. Az intercipiált levelekből is úgy látjuk, mind erre az temetésre halasztották s annak el kellett eddig válni. Az svecusok jöveteléről bizonyost érthet kegyelmed Rákóczy Györgytől, azon bizonynyal júnek s még pedig győzelemesen; az Lengyelországban menő csauz ha késik, oda bár azután ne menjen, annál inkább káros volna, ha oly követséggel menne, kivel az király s republica offendáltatnának. Magyarországnak ugyancsak arra volna szüksége, lenne oly oltalmazója, ki ne magáért, hanem ő ügyéért oltalmazná mások ellen, de kiváltképen az evangelicus statust, mert ha csak generalitással lenne, abban is tanálnánk mindjárt akadályt. Maurer Mihályt kegyelmeitek jól informálta, ha azt végben viszi, satis est, az manifestom olvasását akkor tájban mi Haller uramra biztuk vala, igen tetszett is ő kegyelmének, de Lónyai uram ott nem levén, mert ő kegyelme tanálta azt, de az sem nagy (*igy*). Az mi leveleinknek kinyomtattatását arra nézve akarnánk, hogy palatinus mindenütt minket akar vádolni s kárhoztatni s tetszenék ki az mi igazságunk is, ismernék meg azt is az emberek, az kit kegyelmed ir, s hogy mi mindenkor az szegény haza szabadságát kívántuk s urgeáltuk. Az diplomák

másával reá érkehetnek az tractára, mivel olyan most már nincsen, hanem minden nap rajta vannak Kemény János uramék, valamire az ur isten ő kegyelmeket segíti. Mivel némely dolgokról Rákóczy Györgynek nem irunk, közölje kegyelmed is vele. Adja isten stb. Datum in castris positis Terebes, 27 die junii Anno 1644.

G. Rákóczy m.p.

Reggel innét Parnóhoz szállunk, onnét meg elébb.

Ugy hozák, Sáros alól is elment volna az ellenség, viradtig jobban meghalljuk.

Külczim: Generoso magistro Stephano Kassai de Colosvar stb.

Cito stb. Citissime.

(A levél a külczim kivételével I. Rákóczy György írása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XXI.

1644. junius 30.

Kegyelmes uram fejedelmem.

Lázár Istvánné asszonyom jöve vala hozzám s kére azon, nagyságodnak írnék s könyörögnék mellette ilyen dologban: gyergyói jobbágyi ugyan számosan felkelvén (ő kegyelme ugy értette, s én is a szerint irhatom nagyságodnak), nagyságodat búsiták szabadságokért az jobbágyság alól; talán kegyelmes uram ő kegyelmének is azon válasza lesz, a mint nagyságod már egynehány rendbeli szabadság kereső székelyeknek resolválta magát, legyenek azon állapotban, mint eddig voltak, szolgáljanak uroknak s asszonyoknak, Isten az főtiszteket urokat meghozván, akkor vegyék elő igazságokat; Lázár Istvánné asszonyom keserves özvegy állapottal vagyon, özvegye in recenti vagyon, az főtisztek is oda ki vannak, s talán az oda ki való főrendek is neheztelni fogják, hogy ők oda ki szolgálván az mi kegyelmes urunk, ide haza jobbágyok nem akarnak szolgálni, felszabadították magokat. Ezekre

nézve ezeknek dolgokat is ha nagyságod kegyelmes tetszése, mostanról halaszthatja nagyságod.

Az urunk ő nagysága és palatinus uram leveleinek keresésében munkálodom, a mit található, minden nálam levő leveleket együtt jó gondviselés alatt megküldöm nagyságodnak. Azonközben talán Fejérvárról is elérkeznek a levelekkel. Tartsa és éltesse az úr Isten nagyságodat kegyelmes uram sokáig kedves jó egészségben.

Kolozsvár die ultima Junii 1644. Ke-
gyelmes uram nagyságodnak

alázatos szolgája
KASSAI ISTVÁN m.p.

Külső czim: Illustrissimo principi domino domino Georgio Rákóczy juniore, dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae domino et siculorum comiti etc. domino domino mihi clementissimo.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XXII.

1644. Jul. 1.

Az ur isten stb.

Az nagyhatalmu ur istennek szent áldásából im harmadszor is palatinus uram bizony nagy szégyenvallással ment eddig Szepesváraljáig ki, még tegnap ott volt, de minden felől rajta vannak, csak tegnap is 400 valót csaptak le benne fegyverest és drágont Bakos urammal való vitézink. Ott meddig fog lenni, mulatni, nem tudjuk, az parasztság is minden felől rajta vagyon; nincs kétségünk, az ur isten ezután is nagyobb szégyenvallással is ne látogatná őket. Az intercipiált levelekből is kegyelmed eleget érthetett. Istennek hála, most türethető egészséggel birunk; adja isten stb. Datum Nagy-Sáros, 1 julii Anno 1644.

G. Rákóczy m.p.

Külczim: Generoso Stephano Kassai de Kolosvar stb.

Kivül (*Kassai kezével*): 1644. die 11
juli reddita in Colosvár.

(A levél a külczim kivételével I. Rákóczy György
írása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

J E L E N T É S

a magyar történelmi társulat kolozsvári bizottságának üléséről.

A magyar történelmi társulat kolozsvári bizottságának május 7-dikén tartott ülésében elnök gr. Lázár Miklós értekezett a székelyeknek II. Ulászló királyhoz intézett kelet nélküli folyamodásáról, melyben a Báthori István erd. vajda és székelyek ispánja által rajtok elkövetett kegyetlenségeket elpanaszolják. Kifejtette, hogy ezen oklevélben, melyet Bod Péter Sicilia Hunno-Dacica című kéziratából közölt Engel, Gesch. des ungr. Reichs und seiner Nebenländer III. köt. 41—47. l. s Engel után adott a Székely Oklevéltár I. köt. 272—280. l., a II. Ulászló által koronáztatása után a lázongó székelyek lecsilapítására küldött egyik teljhatalmú királyi biztos neve hibásan van Veres Péternek adva Geréb Péter helyett. Az oklevél ezen helye ugyanis „Vestra Maiestas... magnificum dominum Petrum Veres ac dominum Episcopum fidelem suum“ Bod másolatában kétségtelenül csak olvasási hibából áll így, e helyett: „Petrum Gereb ac D. Episcopum fratrem suum.“ Mert az oklevélben alább a két királyi biztos így van említve: „per dominos Veres,“ miből bizonyos, hogy a két biztos egy családi nevet viselt. Miután pedig az egyik biztos, az erdélyi püspök, Vingárti Geréb László volt, a másik biztos nem lehetett más, mint testvére Geréb Péter, Mátyás király unoka-

testvére, Mátyásnak egy ideig erdélyi vajdája, II. Ulászlónak ekkor főajtónálló mestere. Ez mint Erdélyben egyik legtekintélyesebb s nagy birtokú főúr, testvérével a püspökkel, igen is alkalmas férfin volt e fontos megbízás sikeres teljesítésére, míg oly magos állású Veres nevű egyént, a kit ekkor a Magnificus czim megilletett volna, hasztalanul keresnénk. — Ezután Szabó Károly bizottsági jegyző mutatta be a „Székely Oklevéltár“ II-dik kötetének a tárgymutatón és előbeszédén kívül már kinyomtatott példányát s előterjesztette kimutatását, mely szerint ezen kötet teljes kiállítási költsége, mint az I. köteté is volt, mintegy 960 ftra fog menni. Minthogy ezen költséget az e célra gyűlt adomány s az I. kötet eladott példányai árából bevett összeg harmad részben sem fedezhetné: elnök gr. Lázár Miklós kijelentette, hogy valamint az első kötetnél tette, úgy a II-dik kötet költségéből is a hiányzó összeget sajátjából fogja pótolni. A bizottság ezen ismételve tett áldozatkészségeért elnökének köszönetet szavazván, azt jegyzőkönyvileg is kifejezteni határozta. Ez alkalommal Kóvári László bizottsági tag a II. kötet költségére 10 ftot ajánlott föl és fizetett le, mely összeg köszönettel fogadtatott. Szóba jött ezután a Székely Oklevéltár folytatásának, illetőleg a III-dik kötet minél előbbi kiadásának kérdése. Miután ezen kötet anyaga már össze van gyűjtve, s a bizottság meg van győződve, hogy az ezen kötetben közlendő oklevelek, melyeket a szerkesztő a múlt nyáron a gy.-fejérvári káptalani, a szász nemzeti, a brassói, segesvári s több levéltárakban másolt, s melyek az eddigi két kötetbe beigtathatók nem voltak, az eddig közlötteknel sok tekintetben fontosabbak és érdekesebbek, egyhangulag elhatároztatott, hogy a bizottság mindent el fog követni, hogy vállalatát fönntartsa és folytassa; a gyakorlati kivitel módzatait azonban később tartandó ülésében fogja megállapítani.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BÜNPÉRE.

Közli: Jakab Elek.

HARMADIK FEJEZET.

AZ ALPERES BÁRÓ WESSELÉNYI MIKLÓS BIZONYÍTÁSAI.

I.

ALPERESI OKLEVELEK.

(Folytatás.)

Negyedik tanu: Hites ügyvéd Várad-olvasi lakós, hitét letévén, vallását írásba foglalva, e szerint adja elő: Az 183²/₆-ik évi országgyűlésen igenis jelen voltam, honnan 1834-ik évi július 9-én s így az ifjak azon évi szeptember hónapban létesült casinói egyesületének keletkezése előtt eljövén, hogy báró Wesselényi Miklós ur micsoda összeköttetésben volt azon egyesülettel, nem tudom, de a tisztelt báró urnak Pozsonyból Erdélybe az ifjak által küldött tisztelő írás Pozsonyban létem alatt s így a casinói egyesület kezdete előtt készítődvén, jól tudom, hogy az egyes s tisztelt báró ur hon s nemzet iránt nyilvánított számtalan érdemeit méltánylani tudó ifjak által tartozó tiszteletek s szives hódolatok jeléül iratott s küldetett Erdélybe báró Wesselényi Miklós urnak. Alkalmos bizonytságot tehetnek előadásomról s a kérdőpontokat felvilágosíthatják minden jobb érzésű s akkor Pozsonyban lakott ifjak, de leginkább megnevezhetem Zemplén vármegyei. Nyeviczky Kristóf s Máramaros megyei Asztalos Pált.

Ötödik tanu. Végh György, 27 esztendő, reformatus, ez idő szerint nemes Bihar megye esküdtje, hite után vallomását írásba tevén, eképen adja elő: Az 1-sőre. Az 183²/₆-ik esztendei országgyűlésen igen is jelen voltam. Arra én az országgyűlésből 1834-dik esztendő június hónapban jövé haza s azontul oda többé vissza se menvén, a mikor még az ifjak casinói egyesülete nem is létezett, ezen kérdésre felelettel nem is szolgálhatok. A 2-ra. A kérdéses emlékirat az alatt készülvén, míg én az országgyűlésen

fenn voltam, a mikor casinói egyesület még nem vala, annak nevében nem is tétethetett, nemis tevődött, mert az a magyar nemes ifjuság által mint szives hazafinak hálás tiszteletből tevődött. A 4-re. Régecskén törtévnén már a dolog, annak felvilágosítására alkalmas bizonytságot nem nevezhetek.

Hatodik tanu. Thurzó Ignác, 28 esztendő, római catholicus, nemes Bihar megyében kebelezett Marcziháza helységének egyik közbirtokosa, letett hite után vallomását írásban e következőkben adja elő: Az 1-sőre. Jelen voltam egész 1835. esztendő április hónapjáig. A 2-ikra. Én ugyan azon casinónak tagja nem voltam; a menyire az ottani közhirből tudom, hogy báró Wesselényi Miklós urnak kérdéses casinóval semmi összeköttetése nem volt. A 3-ikra. A kérdéses emlékiratról semmit sem tudok, nem is hallottam, hogy ilyesmit báró Wesselényi Miklósnak a casinó létesítése előtt vagy utána küldöttek volna, mert míg az országgyűlésen fenn voltam, addig ilyes iratról szó sem volt. A 4-re. Tanut nevezni nem tudok. Mely tanuk hogy letett hitök után vallomásaikat a fentebb módon adták elő, ezennel hitelesen bizonyíftjuk. Várad-Olasziban, Jakab hava 24-ik napján 1838. Tekintetes nemes Bihar vármegye szolgabirája Jakabffy Joachim m. k. (P.H.) Beliczay Ferencz, ugyanazon tekintetes megye esküdtje m. k. (P.H.)

38-ik szám.

Alólirt az előmutatott folyó évi július 7-én Alsó-Csúthon költ kegyelmes nádori parancs mellett az idő /- alatt rekesztett

kérdőpontokra letett hite mellett következő vallomást tett:

1-re. A tanu jelen volt az utóbbi országgyűlés lefolyta alatt 1833-ik évi szeptember havától ugyanazon országgyűlés berekesztéséig.

2-ikra. A tanu letett hite mellett vallja, hogy báró Wesselényi Miklós ur a pozsonyi országgyűlési ifjuság casinói egyesületével egyáltalán semmi összeköttetésben nem vala.

3-ikra. Azt is vallja azon hite alatt, hogy azon emlékirat, melyet az időben Erdélybe küldének némely ifjak báró Wesselényi Miklós urnak, a casinói egyesület létezése előtt és csak egyes aláírók által történt azon czélből, hogy keblökben hordozott tiszteletüket báró Wesselényi Miklós urnak nyilvánítsák, annál méltóbban, mivel a két tábla között lefolyt magyar nyelv feletti s más efféle hazafiui tárgyak vitatkozásukban igen buzgó részt veve; mely nézetektől vezéreltetve, a tanu is ezen emléklevelet aláírhatni szerencsétetett.

4-re. Simon István Békés vármegyében lakó ügyvéd Szarvason; Kalauz Pál, Zólyom vármegyei t. jegyző Hajnikon, Daniel Antal, Csanád vármegyei aljegyző Makón a dolog felvilágosítására mint alkalmas tanuk neveztetnek. Költ Alsó-Rosztokon, augusztus hó 11-én 1838-ik esztendőben Pongrácz Bonaventura m. k. (P.H.)

Hogy nemes Szent-Miklósi és Óvári Pongrácz Bonaventura ur az $\frac{1}{2}$ alatt rekesztett kérdőpontokra letett hite mellett saját keze írásával s pecsétjével erősített vallomását neki előmutatott kegyelmes nádori parancs következtében beadta légyen, ezenel hitelesen bizonyítjuk. Költ Alsó-Rosztokon, 1838-ik évi augusztus 11-én. Kis-Rakói és Alsó-Rosztoki Lehoczky Fridrik, tekintetes Liptó vármegye szolgabírája m. k. (P.H.) Szmrecsányi Szmrecsányi Miklós, ugyanezen tekintetes Liptó vármegyének esküdtje m. k. (P.H.)

Kérdőpontok:

1. Jelen volt-é a tanu a legközelebb lefolyt 183 $\frac{3}{6}$ -ki országgyűlésén?

2. Vallja meg a tanu letett hite után, volt-é valamely összeköttetésben báró Wes-

selényi Miklós ur a pozsonyi országgyűlési ifjak casinói egyesületével? továbbá —

3. Azon emlékirat, melyet az időben küldének némely ifjak báró Wesselényi Miklós urnak Erdélybe, a casinói egyesület létezése előtt történt-é vagy alatta vagy utána? a casinói egyesület nevében vagy pedig egyes aláírók által küldetett-é? s mi czélből iratott az báró Wesselényi Miklós urnak? beszélje el a tanu körülményesen.

4. Kiket tud a tanu e dolog felvilágosítására alkalmas bizonyságoknak? nevezze meg.

Kivül. Láta Alsó-Rosztokon, 11-ik augusztus 1838 esztendőben. Lehoczky Fridrik szolgabíró m. k.

39-ik szám.

Alább irt tekintetes Szögyény Imre tekintetes Zemplén vármegyei szolgabíró által előmbé adott folyó évi julius hónap 27-kén költ nádorispáni eskető-parancs következtében az alól feljegyzett pontokra következő letett hitem alatti vallomásom.

Kérdőpontok:

1. Jelen volt-é a tanu a legközelebb lefolyt 183 $\frac{3}{6}$ -ki országgyűlésén?

2. Vallja meg a tanu letett hite után, volt-é valamely összeköttetésben báró Wesselényi Miklós ur a pozsonyi ifjak casinói egyesületével? továbbá —

3. Azon emlékirat, melyet az időben küldének némely ifjak báró Wesselényi Miklós urnak Erdélybe, a casinó létezése előtt vagy után, a casinói egyesület nevében vagy pedig egyes aláírók által tétetett-é? s mi czélből küldetett az báró Wesselényi Miklós urnak? beszélje el a tanu körülményesen.

4. Kiket tud a tanu a dolog felvilágosítására alkalmas bizonyáságnak? nevezze meg.

Az 1-sőre. Igenis jelen voltam a legközelebbi 183 $\frac{3}{6}$ -ki országgyűlésnek egész lefolyta alatt, még pedig 10 napi Bécsben mulatásom idején kívül szakadatlanul Pozsonyban valék.

A 2-ra. A kérdéses casinónak tagja ugyan soha sem voltam, de méltányolt czélja miatt, mi az én felfogásom s tudtom szerint

nem vala egyéb a kölcsönös mivelődésnél, az illető társulatnak mind végigleni menetelét tágitás nélküli figyelemmel kísértem; tagjai nagyobb részével, nevezetesen előkelőbb kezdőivel is szoros barátságban álltam, s így annak történeteit születésétől egész az országgyűlés végéig igen jól tudom. Igen jól tudom, mikép azon egyesület emlékezetem szerint 1834-ik évi június 24-től július 10-ig vagy még később, de előbb bizonyosan nem alakult. Báró Wesselényi Miklós ő nagyságának, ki ekkor az erdélyi országgyűlésen mint követ az ország ügyeivel foglalkozott, minden befolyása vagy azután szőtt összeköttetése nélkül; hogy pedig az erdélyi országgyűlés végezetével is összeköttetésben az egyesülettel nem jött, ezt mind az egyesület eránt volt figyelmemből bizonyosan tudom, mind különben az egyesületben majd minden nap közbe jött gyermeki éretlenségek szakadatlan sorából s 1835-ik évben előbbi józan céljától lett eltéréséből a társaságnak s a kezdett erkölcsi intézetnek kártyaházzá lett aljasodásából — ha történetét különben nem tudnám is — mint szent igazságot bizonyosan következtetem. Báró Wesselényinek ismeretem szerint csak nemest s tisztát pártoló lelke, ha ő a társulatra befolyással lett volna, bizonyosan el nem fogván tűrhetni, hogy egy általa védett vagy vezérelt — bár kisszerű intézet is — tiszta alapelveitől elhajlva, kezei közt valami nemtelen irányra fajuljon.

A 3-ik pontban érdeklött emlékirat június 5-ről kelvén — miután a kaszinó csak azon hónap végén vagy később alakult — további mutogatás nélkül is látszik, hogy az egyesület mint még nem létező nevében nem kelhetett, hanem egyes, de számos aláírók által tétetett. Okot adott ezen emlékirat tételére gróf Széchenyi István halhatatlan hatású hazánkfának a Duna Vaskapunál tisztítására szükséges megszerzett eszközökkel Angolországból lett visszatérte s Pozsonyba lett megérkezése, mely alkalommal az országgyűlési ifjuság a tisztelt hazafi buzgó törekedése iránti hálaérzetből magát valami különös tisztelettel tartván adósnak, a nemes gróf megérkezése estvéjére egyhangulag éji fáklýás zene határozatotott, mely mindennek egyhangu helybenhagyására 1834-ik

évben mintegy május 4-ik vagy 5-ik napjain egész ünnepélyességgel meg is történt. E tiszteledés után némelyek által szóba hozatván, hogy egy más szinte kitünő buzgalmu s nemes törekedésű nagy polgárral bir még a haza Wesselényi Miklós báróban, kit azonban Erdélynek mint külön honjának országos ügye akkor Kolozsvártt az ott egybegyűlt törvényhozó testnél tartóztatván, s így iránta távol volta miatt hasonló tiszteledést nyilvánítani nem lehetvén, egyesek által javallatba hozatott, hogy iránta viszont egy emlékiratban illenék a közhálát s elismerést kifejezni. És így származott a kérdéses emlékirat, tiszta nemes ösztönből minden más tekintetek nélkül, csak mint a gróf Széchenyinek tett éji zene surrogatuma.

4-ikre. A kaszinó tagjai társulatok szerkezetéből semmi titkot nem formálván, az emlékirat aláírása pedig a legnagyobb nyilvánossággal történvén: mindenki az országgyűlésen jelen volt e részben tanúnak alkalmazható. Költ S. A. Ujhelyben, augusztus 16-án 1838. Nyeviczky Kristóf m. k.

Alább irtak méltóságos báró Wesselényi Miklós ő nagysága részére folyó esztendei július 27-én fenséges nádor ispány József ő cs. kir. főhercegsége aláírása alatt költ nádor-ispányi kénytető (compulsorium) parancsolat előmutatása mellett tett törvényes megkerestetésünk következtében hitelesen bizonyítjuk, hogy a mai alólirt napon felszólításunkra előttünk személyesen megjelent Nyeviczky Kristóf ügyvéd urnak a nekünk bemutatott s alázatosan ide 1. alatt visszarekesztett kegyelmes nádor-ispányi kénytető parancsolatot előmutatván s a szokott esküt élő szóval előttünk letévén, az előadott s tul feljegyzett kérdőpontokra ezen általában tulajdon kezével írott és saját aláírásával erősített környülállásos vallomását s kinyilatkozását tette, melyet is ujonan előtte felolvasván s ezt általában bizonyos tudomásának s annak következtetésében tett vallomásának lenni elfogadván, nagyobb hitelesség végett kiadtuk ezen tulajdon aláírásunkkal s szokott pecsétünkkel megerősítve. Ujhelyben, augusztus 16-án 1838-ik esztendő. Szőgyény Imre, tekintetes nemes Zemplén vármegye szolgabirája m. k. (P.H.) Ecsedy Ta-

más, a tekintetes Zemplén vármegye ord. esküdtje m. k. (P.H.)

40-ik szám.

Alább irtak hiteles bizonytságot teszünk arról, hogy méltóságos báró Wesselényi Miklós ur részére a m. kir. kisebb cancelláriából ő cs. kir. felsége személyes jelenlétének helytartója és tanácsosa, méltóságos Saárdi Somsich Pongrácz ur ő nagysága neve alatt a folyó 1838-ki év Bőjtelő hava 4-ik napján kiadatott k. kényszerítő parancsolat ereje mellett az előnkbe adott s lentebb látható kérdőpontokra a következő tanuvallatást vittük legyzen véghez.

Arról, ha valjon —

1. Jelen volt-é a tanu a legközelebb lefolyt 183²/₆-ik évi országgyűlésen?

2. Vallja meg a tanu letett hite után, volt-é valamely összeköttetésben báró Wesselényi Miklós ur az országgyűlési ifjak casinói egyesületével? továbbá —

3. Azon emlékirat, melyet az időben küldének némely ifjak Pozsonyból Erdélybe báró Wesselényi Miklós urnak, a casinó létezése előtt vagy után, a casinói egyesület nevében tétetett-é vagy pedig egyes aláírók által, és mi czélból küldetett az báró Wesselényi Miklós urnak? beszélje el a tanu körülmenyesen

4. Kiket tud a tanu alkalmas bizonyságoknak e dolog felvilágosítására? nevezze meg.

Hankovics György, 27 esztendő, római catholicus, jelenleg nemes Bihar vármegye aljegyzője, hite után vallomását írásban e következőkép adja elő: Én a legközelebb lefolyt országgyűlésére 1834-ik évi Bőjtmás hava közepe táján mentem fel, hol is jelen voltam egészen azon esztendő Karácson hava 12-ig, akkoron Váradra visszatértem és így ezen idő azon szakra esik, midőn Erdélyországban szinte országgyűlése tartatott, a hol báró Wesselényi Miklós jelen volt és így az ifjakkal semmi legkisebb összeköttetésben nem lehetett — physice bizonyosan nem, — hogy levelezés által összeköttetésben lett volna, azt sem tudom, sem nem hallottam, sem levelét nem láttam, pedig ha lett volna a dologban valami, bizonyosan tudomására jut-

hattam volna én is, mert az országgyűlési ifjak közt tudomásom szerint semmi titok, alattomosság nem lappangott, továbbá a báró Wesselényi Miklós urnak a magyarországi ifjúságtól küldött leveléről csak annyit vallhatok, hogy hallottam, hogy küldöttek levelét, de az a casinói egyesület alakítása előtt történt, következőleg az egyesület nevében, mely még nem is létezett, nem íródhatott, hanem hogy hogy íródott alá, azt én nem tudom, mert az aláírásnál jelen nem voltam, s csak mikor elküldődött, akkor hallottam; továbbá másodsor mentem fel az országgyűlésre 1835-ik esztendőben márcziusban, s censurát adván, juniuban végkép haza jöttem; ezen időszak alatt is én a bárót nem láttam, pedig személy szerint ismerem, sem más collégáimtól róla beszélni valamit nem hallottam s így az én tudomásom szerint báró Wesselényi Miklós ur az országgyűlési ifjakkal semmi legkisebb összeköttetésben vagy érintésben nem volt. S ezen dologban jó tanuk lehetnek az országgyűlésen jelen volt ifjak, kiket én névszerint elő nem sorolhatok, mert neveiket mindnyájoknak nem is tudom. Ezen Bihar megyéből akkor jelen voltak Tokody Bertalan, Szacsvai Mihály, Lovasy Ferencz, Lovasy László, Stepán István, Molnár Ferencz, Szilágyi Lajos, Göndöcs István, Olgyay Lajos, Beliczay Ferencz s többben. Költ Várad-Olasziban, augusztus hó 2-ik napján 1838. Tekintetes nemes Bihar megye szolgabirája Jakabfy Joachim m. k. (P.H.) és esküdtje Beliczay Ferencz m. k. (P.H.)

41-ik szám.

Alább irottak hitelesen bizonyítjuk, hogy mi az alább irt helyen, napon és esztendőben folyó évi julius 20-án költ nádor-ispányi k. eskető-parancsnál fogva az eskető fél által írásba adott s ide alább mellékelt kérdőpontok szerint méltóságos báró Wesselényi Miklós ur ő nagysága részére a következő tanuvallatást vittük véghez, nevezetesen —

Kérdőpontok:

1. Vallja meg a tanu, jelen volt-é a legközelebb lefolyt 183²/₆-ki országgyűlésen?

2. Vallja meg a tanu letett hite után, volt-é valamely összeköttetésben báró Wes-

selényi Miklós a pozsonyi országgyűlési ifjuság casinói egyesületével? továbbá —

3. Azon emlékirat, melyet az időben küldének némely ifjak báró Wesselényi Miklósnak Erdélybe, a casinó létezése előtt vagy után, a casinói egyesület nevében avagy egyes aláírók által tétetett-é? s mi czélből küldetett az báró Wesselényi Miklós urnak? beszélje el a tanu körülményesen.

4. Kiket tud e dolog felvilágosítására alkalmas bizonyságoknak? nevezze meg.

Első tanu. Nemes Szathmár András, római catholicus, 26 éves, a tekintetes királyi tábla hites jegyzője, letett hite után vallja:

Az 1-sőre. A közelebb lefolyt országgyűlésen, nevezetesen 1832-ik év december havától egész 1835-ik évi mártius hó 6-ik napjáig jelen volt.

A 2-ra. Bátor a pozsonyi országgyűlési ifjuság casinói egyesületének tagja nem volt, azt mindazonáltal azon egyesület tagjaitól hallok, hogy báró Wesselényi Miklós ur azon egyesülettel semmi összeköttetésben nem volt.

A 3-ikra. Azon emlékirat, melyet báró Wesselényi Miklós urnak Erdélybe küldének némely ifjak, emlékezetére és tudtára a tanunak azt a casinó létezése előtt küldék s így nem a casinói egyesület nevében, hanem egyes aláírók által tétetett az emlékirat, nem más czélből, mint azon határtalan tiszteletet, melylyel báró Wesselényi Miklós ur eránt viseltetett az ifjuság, távolból irat által is kimutatni s tisztelkedni.

A 4-re. Az országgyűlésen ott létező ifjak mind alkalmas bizonyságot tehetnek, nevezetesen Szikszay Dániel hites ügyvéd, Farkas János és Ernyey László, a tekintetes királyi tábla hites jegyzői.

Második tanu. Nemes Kuthy Lajos, református,*) éves, tekintetes kir. tábla hites jegyzője, letett hite után vallja:

Az 1-sőre. Közelebb lefolyt országgyűlése alatt az 1834-ik év september havától az 1835-ik januárius közepéig lakott Pozsonyban.

A 2-ikra. Az országgyűlési ifjak közt létezett casinói egyesületnek tagja csak ott

léte utolsó két heteiben volt a tanu, s a társaság jegyzőkönyvei és említett idő alatti tapasztalása szerint a nevezett társaság sem báró Wesselényi Miklós urral, sem más életkorára vagy polgári helyzetére az ifjuságtól különböző személylyel legkisebb egybekötetésben sem állott.

A 3-ra. A 3-ik kérdésben foglalt emlékirat nem ott léte alatt keletkezett, s analfogva e tárgyban tapasztalása nem lévén, semmi hitelest nem mondhat.

A 4-ikre. Ugy véli a tanu, hogy részletesebb felvilágosítást adandhatnak a dolog eránt, kik már a tanu Pozsonyba menetele előtt valának tagjai a társaságnak, mint például: Pulszky, Vinkler Imre, Kászonyi Dániel, Tormásy János, Ormós Sándor, Zsolnay Dávid, Ernyey László.

Mely eképen általunk véghez vitt tanu-vallatásról kiadtuk ezen az eskető fél igazai fenntartására szolgáló bizonyságlevelünket. Költ Pesten, augustus 1-ső napján 1838 évben. Jankovich Sándor, tekintetes Pest megye szolgabírája m. k. (P.H.) Ferenczy Antal, a tisztelt tekintetes vármegyének esküdtje m. k. (P.H.)

42-ik szám.

Felszólíttatván méltóságos hadadi báró Wesselényi Miklós ur ő nagysága által az eránt, hogy én nékie adnék bizonyítványt arról, ha hallottam-é őtet valahol lázasztó kifejezésekkel élni avagy sem? továbbá hallék-e beszédében vagy egyszer alkotmány- vagy felségsértő nyilatkozásokat? végre valjon az üdvözlő irás, melylyel a mult országgyűlésen lévő ifjak egy része által megtiszteltetett, a pozsonyi ifjak casinói részvényeseitől iratott volna-é csak alá vagy pedig azon társaság tagjain kívül mások által is, ezennel tiszta lelkem ismerete szerint őszinte nyilatkozásomat ezekben adom elő:

Én a méltóságos báró urat 1830-ik év óta ismerem, azon év augustus 2-án folytatva tartott Szathmár megyei közgyűlésen hallám elsőbbsen szólani, a nevezett idő óta valahányszor Szathmár megye gyűlésein megjelent, én is folyvást jelen voltam, kivéven az 1834-ik év december hó 9-én tartott közgyűlést, és minden legkisebb nyilatkozásaira

*) Éveinek száma nincs betéve, üres a helye.

feszült figyelemmel hallgattam; ezen kívül néhány magán társaságokban is találkoztam a fentebb nevezett méltóságos báró ural; de valahányszor alkotmány, felség vagy kormányra szóla, a két utolsót egymástól mindig nevezetesen megkülönböztette, kormánynak nevezvén a ministeriumot s dicasteriumokat; s világosan s tökéletes tisztasággal emlékezem, miként soha szájából lázasztó vagy lázasztásra czélzó kifejezéseket nem hallottam, s alkotmányról és felséges királyunkról mindig sértetlenül, tisztelettel s jobbagyi hódolat nyilatkozásával emlékezett. Mi az országgyűlési ifjuságtól Wesselényi Miklós báró ur ő nagyságához intézett üdvözlő levelet illeti: arról annyit tudok, hogy azt nem a casinói társaságban résztvevő, hanem mindazon országgyűlési ifjak, kiknek csak aláírni tetszett, küldötték, s hogy ezen levél s a casinói társaság részvényesi között semmi legkisebb összefüggés nem vala. Melyeket hogy eképen tudok, adom ezen bizonyító irásomat szokott pecsétemmel erősítve. Költ Remetemezőn, 1838-ik július 9-én. Ujfaluşy Miklós m. k. (P.H.)

44-ik szám.

Alólírtak tekintetes nemes Szathmár megye szolgabirája és esküdtje ezennel bizonyítjuk, hogy nagyméltóságú Sárdi Somsich Pongrácz királyi személynök ur aláírása mellett folyó 1838-ik év január 21-ről kelt törvényes parancsolat mellett méltóságos hadadi báró Wesselényi Miklós ur részére az alább feljegyzett kérdőpontokra az ide csatolt bizonyítványokat adó személyeket megesketvén, vallomásaikat, mint önírásaik mutatják, kivettük.

Kérdőpontok.

1-ső. A fiscusnak ezennel előszámlált s A. alatt közlött tanuiról mit tud a tanu? nevezetesen tud-é arról valamit, hogy azok tett vallomásaik előtt szóval vagy tettel Wesselényi Miklós ellen mutattak-é valamely ellenséges indulatot vagy pedig erről ellenkezőt akár szóval, akár tettel bizonyítottak? s ha igen, mikor, miként? mondja el a tanu, mit ez eránt tud s a törtétek helyét?

2-ik. Azon december 9-ki 1834-ki

gyűlés s ülés előtt voltak-é valamely készülétek Kölcsey és Wesselényi Miklós ellen, s ha voltak, kik ingerlették s buzdították a köznemességet s másokat is ellenök, s az miképen történt?

3-ik. Hát azt tudja-é vagy hallotta-é a tanu, hogy midőn Wesselényi Miklós ezen ülésben beszélni kezdett, teljességgel szóhoz juttatni nem akarták, kit másszor mindig a legnagyobb figyelemmel hallgattak; történetnek vagy pedig előre kicsinált dolognak volt-é ez a következése, hogy Wesselényi Miklóst szóhoz juttatni nem akarták? s ha ez így volt, kitől eredett ezen terv? s létesítése miként eszközöltetett?

Ezen kérdőpontokra következő tanuk hallgattak ki:

1-ső tanu Ormós Miklós, Szathmár megyei táblabíró.

2-ik tanu nemes Huszty György, nyir-dobosi reformatus oskolatanító.

Mely törvényes vizsgálat hogy általunk a fentebbiek szerint vitetett végbe, bizonyítjuk. Krassón, július 3-án 1838. (L.S.) Darvay Ferencz, tekintetes Szathmár megye főszolgabirája m. k. és esküdtje Boythor Endre m. k.

44-ik számhoz első tanu.

1. A fiscusnak ezennel előszámlált s A. alatt közlött tanuiról mit tud a tanu, nevezetesen tud-é arról valamit, hogy azok tett vallomásaik előtt szóval vagy tettel Wesselényi Miklós ellen mutattak-é valamely ellenséges indulatot vagy pedig ezzel ellenkezőt akár szóval, akár tettel bizonyítottak? s ha igen, mikre és miként? mondja el a tanu, a mit ez iránt tud s a törtétek helyét?

2. Azon december 9-ki 1834-ki gyűlés és ülés előtt voltak-é valamely készülétek Kölcsey és Wesselényi Miklós ellen, s ha voltak, kik ingerlették és buzdították a köznemességet s másokat is ellenök, s az miképen történt?

3. Hát azt tudja-é vagy hallotta-é a tanu, hogy midőn Wesselényi Miklós ezen ülésben beszélni kezdett, teljességgel szóhoz juttatni nem akarták, a kit másszor mindig a legnagyobb figyelemmel hallgattak? történetnek vagy pedig előre kicsinált dolognak

volt-é az következése, hogy Wesselényi Miklóst szóhoz juttatni nem akarták? s ha ez így volt, kitől eredett ezen terv? s létesítése miként eszközöltetett?

Alant is irt Csicséri Ormós Miklós, ezen tekintetes nemes Szathmár s több vármegyék táblabírája, méltóságos hadadi Wesselényi Miklós ő nagysága által fentebb előterjesztett kérdéseinek s a velem közlött eskető királyi parancsolat következésében táblabírói és mostan letett hitem alatt ezt vallom, a miket láttam, hallottam és tapasztaltam.

Ugyanis az 1834-ik évi december 9-ki közgyűlésben betegeskedés miatt jelen nem lehetvén, a gyűlésben mi történhetett báró Wesselényi Miklóssal, arról semmi bizonyost tudhatok, hanem a következett esztendőben, midőn tekintetes Hollósy királyi ügyész ur ezen megyébe a báró ellen eskettetés végett beérkezett s Károlyhoz 3 fertálynyi távolságra eső Gencs helységébe is kijött és mintegy két napot ottan töltött, a tisztelt királyi ügyész urnak Gencsről történt eltávoztása után kevés napokkal egy nap estvéjén mintegy 9 óra körül gencsi lakomba jöttek nemes Vörös László és Csomai András ugyan gencsi lakós társaim, kik közül Vörös László hozzám bizodalmasan és mintegy magán kívül ragadtatva az akkori gencsi iskola rector nemes Huszty György s nemes Sánta Ferencz mostoha fiam jelenlétökben minden kérdésen kívül eként dicsekedett:

Bezzeg tekintetes ur, én kezet fogtam a királylyal; most van módja boldogulni, a ki előre akar menni. Erre Csomai András felszólalt, ezt mondván Vörös Lászlónak: hallgass, egye meg a fene a szádat. De Vörös László ezzel nem gondolván, tovább folytatta a dicsekedést, azt mondván: hogy tekintetes Csomai Pál ur megyen Bécsbe a király mellé tanácsosnak. Erre ismét megfeddette Csomai András, hogy fogja be a száját. De ő csak nem szünt, hanem így folytatta tovább is a dolgot: helységünkől is ifjabb Csomai Pál megyen Ecsed helységébe Iberajternek, neki pedig Hollósy fiscalis ur a kávási jószágát visszaadatja.

Ezen igazságtalanságot nyilván eláruló szavaira nevezett Vörös Lászlónak én megilletődvén, azt kérdeztem Csomai Andrástól:

Hát Csomai András uram megesküdtött Wesselényi Miklós ellen? és mire esküdtött meg, el tudná-é Wesselényi Miklós beszédét mondani? mire nekem ezekben válaszolt: én megesküdttem, de a báró mit beszélt, én azt nem értettem, hanem parancsolták. Melyre én kérdezvén tőle: hát a lelkiismeret hol vagyon? erre így felelt: nékem nincsenek gyermekeim; melyre én feddözve csak ennyit mondtam: Nagy dolog, hogy parancsolatra az igaz embernek veszni kell. Mire magokat megszegyenlvén, haza mentek és minket magunkra hagytak. Melyeknek így létéről kiadtam ezen bizonyítványomat, nevem aláírásával s szokott pecsétemmel erősítve. Nagy-Károlyban, junius hó 2-án 1838. Ormós Miklós táblabíró m. k. (L.S.). Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, 3-ik julius 1838. Darvay Ferencz, tekintetes Szathmár megye főszolgabírája m. k. (L.S.) és esküdtje Boythor Endre m. k. (L.S.).

44-ik számhoz második tanu.

Alább irt nemes Huszty György tekintetes nemes Szathmár vármegye főszolgabírája tekintetes Darvay Ferencz és esküdt-társa tekintetes Boythor Endre urak által kiadott kegyes vallató-parancsolat előmutatása mellett méltóságos Somsich Pongrácz királyi személynök ő nagysága által felszólítatván, hogy az előmbe adott kérdőpontokra hit letétel mellett tennék hiteles s lelkiismeretes vallomást, mely felszólítás következésében azt a következőkben adtam elő:

1-ször. Midőn tekintetes Hollósy királyi ügyész ur a mult esztendőben Nagy-Károlyban s onnan Gencsre is, a hol én iskolataniító voltam, báró Wesselényi Miklós ő nagysága ellen esketés végett kiment volna és onnan eltávozott, kevés napok mulva tekintetes Csicséri Ormós Miklós ur házához mentem egy estve, holott is tiszt. Ormós Miklós urat mostoha fiával Sánta Ferencz urral találtam, és midőn kevés ideig beszélgettünk, béjöttek nemes Csomai András és nemes Vörös László gencsi lakósok, kik közül nemes Vörös László csak hamar ilyen beszédet kezdett: Bezzeg tekintetes ur, most boldogulhat, a ki akar, már én kezet fogtam

a királyljal. Ezt hallván Csomai András, tiltotta, hogy ne beszéljen olyan bolondokat, de ő állítását, hogy igaz legyen, azzal bizonyította, hogy már néki a kávési jószágát is ingyen fogja kiadni a királyi fiscus. Ekkor Csomai András újra megfeddette Vörös Lászlót, ezt mondván: te Laczi hallgass már, egye meg a fene a szádat, hiszen ha most elmondaná is előttünk Wesselényi azt a csipős beszédet, se te, se én nem értenők. Ekkor azt kérdezte titt. Ormós Miklós ur: András bácsi hát nem értette a Wesselényi beszédét, hát miért esküdt meg? erre vállat vontott s ezt mondta: nem biz én, ha sőt most hal-lanám, sem érteném. Ekkor titt. Ormós Miklós felállott, ajtót nyitott s mindkettő-jöket kikergette házából, ezt mondván: kend-tek hát hamis tanuk, ki a házamból, az ilyen emberektől félni lehet.

2. Az 1834. évi 9-ki deczemberi köz-gyűlésre, mely akkor a Csillag-korcsmában tartatott, én is bé akartam menni, de szo-katlan nagy lármát hallván, megállapodtam; ekkor szembe jövén rá azon teremből, mely-ben a gyűlés tartódott, tekintetes Odor Ben-jamin ügyész ur, azon kérdésemre: miért jön ki a tekintetes ur, én még most akarok bémenni? ezt felelte: ne menjen oda rector ur, olyan lárma van ott, hogy én egy szót sem érthettem és én azért jöttem ki. Ezen szóra és a lárma növekedését hallván, nem mentem be, hanem másfelé tértem. Ennek-utána oda haza Gencsen tudakozván, mi tör-tént a gyűlésben és miért volt olyan nagy lárma, midőn többektől, a kik jelen voltak, semmi bizonyost sem tudhattam, gencsi lakós nemes Pikor Sándor tőle való tudakozásomra ezt mondta: felállott Kende viczeispány, fel-vette a textust, azután felállott Wesselényi is és ő is megtette a tempót, ekkor letört alattunk a pad, tovább semmit sem értettem a nagy lárma miatt. Melyről is kiadtam ezen tulajdon nevem aláírásával megerősített bi-zonyosátevő leveletem. Nagy-Károlyban, junius 27-én 1838. Nemes Huszti György, nyir-dobosi reformatus oskolatanító. Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, július 3-án 1838. (L.S.) Darvay Ferencz, tekintetes Szathmár-megeye főszolgabirája m. k. (L.S.) és esküdtje Boy-thor Endre m. k.

45-ik szám.

Mi tekintetes nemes Szathmár várme-gyének főszolgabirája, rendszerinti esküdtje e jelen irásunkkal hitelesen bizonyítjuk, hogy méltóságos Sáárdi Somsich Pongrácz királyi személynök ur aláírása alatt folyó 1838. esztendő január 31-én költ királyi parancsolat ereje mellett méltóságos hadadi báró Wes-selényi Miklós ur részére az alább feljegyzett kérdőpontokra az ide fektetett bizonyítvá-nyokat adó személyeket megesketvén és ki-hallgatván: vallomásaikat, a mint önirásaik mutatják, kivettük.

Kérdőpontok.

1. Vette-é vagy kívánta-é a fiscus a tanunak vallomását báró Wesselényi Miklós ellen 1834. esztendőben deczember 9-kén Szathmár vármegyei közgyűlésen tett nyilat-kozásaért?

2. Ezen kívánat vagy megtett vállatás előtt vágy közben vagy akár más alkalom-mal is tett vagy tétetett-é a fiscus a tanu iránt oly nyilatkozásokat, melyek által taná-csolva, intve vagy buzdítva, unszolva vagy nógatva, vallomásának báró Wesselényi Miklóst terhelőleg leendő tételére ösztönözte volna? s ha igen, mi módon?

3. Ezen kívánat vagy megtett vállatás körülményeit beszélje el a tanu, valamint azt is, hogy a fiscus jelen volt-é vagy kívánt-é lenni a vállatáson?

1-ső tanu Németh Albert, gencsi refor-matus praedicator.

2-ik tanu Szováthi Zsigmond hites ügyész.

3-ik tanu Sánta Ferencz.

4-ik tanu Peley József.

Hogy ezen vizsgálat általunk ezek sze-rint vitetett légyen véghez, ezennel bizo-nyítjuk. Kelt Krassón, július 3-án 1838. Te-kiintetes nemes Szathmár vármegye főszol-gabirája Darvay Ferencz m. k. (L.S.) és rend-szerinti esküdtje Ternyey János m. k. (L.S.)

45-ik számhoz első tanu.

Alább irt, miután tekintetes Szathmár vármegye egyik főszolgabirája tekintetes Dar-vay Ferencz ur és esküdt társa által báró

Wesselényi Miklós ő nagysága ügyében hivatalosan felszólítottam s bizonyos írásba tett kérdőpontok is terjesztettek a tisztelt kiküldöttségtől előlme, azt feleltem, hogy:

„a kérdéses pontokban érdeklétt fiscus lépéseiről s munkálatairól semmit sem tudok, mivel ő én velem soha semmit sem közöltt vagy közöltetett.

Egyébiránt a tisztelt báró ő nagysága ártatlanságának tisztába való hozhatására azt jó lelkiismerettel s esküvéssel is pecsételve állítom s irhatom, hogy „mintegy másfél esztendővel ezelőtt, nevezetesen pedig a mult 1837-ik esztendő téli hónapjai közül egyikben (már nem jut tisztán eszembe melyikben) egy a tisztelt báró legveszedelmesebb ellenségei közül, egy Vörös László nevezetű gencsi közbirtokos nálam a parochialis háznál megjelenvén, több vigyázatlanul tett beszédei közben a tisztelt báró ártatlanságát maga önkényt felvilágosította s az ellene áskálódók feketelelkűségét nyilván elárulta; bizonyos ránkorral, kedvetlenséggel viseltetvén akkor ezen nevezett ember kerületi táblabíró tekintetes Egri Csomai Pál ur iránt. Minek is világosabb voltáért ezen Vörös László egész nálam tett beszélgetését röviden leírom.

„Nagyon sajnálom — így szól ezen ember — azt, hogy ámbár az öreg urnak (érti azon kifejezésen tekintetes Csomai urat) soha senki annyi szolgálatot nem tett mint én, mégis oly hamar hisz az ellenem titkon árulkodóknak!

a) Én — úgy mond ő — mikor az öreg ur szinte halálos beteg volt egy időben, naponként háromszor, négyszer is megjártam számára a patikát, doktort stb.

„b) Restauratiókon is én vittem ki mindazt, a mit az öreg ur akart, én kormányoztam egyik a gencsi nemességet és az ezzel tartott Szathmár megyei nemességnek nagyobb részét az ő kénye szerint stb.

„c) Mikor országgyűlési követeket kellett választani, akkor maga az öreg ur Vida József, károlyi nemesek hadnagya házánál lappangván; éjszaka én kiáltattam ki a Szarvas vendégfogadóban tartatott bálban a szála közepén a temérdek uri vendégek előtt: ki lesz a diaetalis követ! a mire minden em-

bernek eltelt szeme, szája, még sem jutnak az ilyenek eszébe!! stb.

„d) Hát a Wesselényi dolgában boldogult volna az öreg, ha én nem lettem volna? Ő bizony soha sem! Én és Horváth József koma (ez Horváth is gencsi birtokos) mondtuk meg csak azt is ennek a sok gencsi tukónak,* hogy mit feleljenek a fiscus előtt! nevezetesen Pikor Sándort, Nagy Gábort, Murvai Józsit mi vettük reá, hogy valljon Wesselényi ellen; de a bolondok azt sem tudták elmondani, a mit kellett volna, s a mit mi tőlünk hallottak. Nékünk persze az az öreg urtól volt instructiónk, azt hát el is végeztük! Hej sokat fáradtam én csak ebben a dologban is az öreg ur kedvéért; azonban mégis furcsán köszöni meg! Nem tudom, hogy sül el az ígérete, melyet akkor tett kettőnknek!?? Igaz, hogy engem bizony boldogított is már több esztendei szükséges szolgálataimért, mert egy derék házhelyet és kertet is ajánlékozott; hanem mégis különösen a Wesselényi dolgában tett nekem és Horváth komámnak nagy ígéretet, hogy ha Wesselényi megbuktatódik, már mivel ő maga a királylyal kezét is fogott, hogy abban az esetben debreczeni királyi commissarius lesz; tehát akkor minket is csakugyan urakká tesz, ha mit ő mondott, mind kiviszszük. Mi mindent megtettünk, mikor Hollósy itt volt, a mit csak tehettünk; már ezután hogy lesz, mint lesz, nem tudom! majd meglássuk!

Vörös Lászlónak ezen nálam tett beszédére én a többek között ezt a kérdést tettem fel: „hát miért kell báró Wesselényinek megbukni, miben vétkes ez a derék ember?“ mire az én emberem ezt feleli: „Én úgy segéljen magam sem tudom, valami nemes telkek szabad eladhatásáról beszélt valamit a vármegyén; de hogy mit, én magam sem értettem, pedig ott voltam, hanem már csak az a közönséges hir róla, az öreg ur maga is azt mondja, hogy a felséget megsértette!“

Mely előttem így történt beszélgetéséről a tisztelt báró ő nagysága legveszedelmesebb ellenségének Vörös Lászlónak az ártatlanság felvilágosítására s a nyilvános

*) Így az eredetiben is.

bűn és vétek felmeztelenítésére adom ezen hittelt is megpecsételt bizonyáglevelemet. Gencsen, július 25-én 1838. Németh Albert, gencsi reformatus praedikátor m. k. (P.H.) Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, július 30-án 1838. Nemes Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

45-ik számhoz második tanu.

1838-ik esztendő július hónap 6-kán Szathmár megyei főszolgabíró Darvay Ferencz és Ternyey János esküdt urak által felszóllítván az előmbe tett kérdőpontokra teendő vallomásra, a kényszerítő-parancs megmutatása után azt a következőkben adom elő letett hitem után:

1-sőre. Wesselényi Miklós ellen az 1834. december 9-én Szathmár vármegyei közgyűlésen tett nyilatkozásáért vallomását a fiscus kívánta.

2-dikra. A kérdőpontokra írásban tett vallomásomat beadván, azt a fiscus megtekinté s ily nyilatkozásokat tett hozzám: „Ez — ugy mond — annyira ellene mint mellette van a bárónak, ez őt nem terheli, de inkább menti, s lehetséges — mondá továbbá — hogy az efféle tettem által jövődöbéli szerencsémét tiporom le.

3-ra. A fiscus magához hivatván a szolgabíró és esküdt urakat, kényszerítő-parancs megmutatása után a fiscus jelenlétében a hitet fogadják, miután a kérdőpontokat is kezemhez adván, az arra tett vallomást oda haza készíttettem el. Költ Nagy-Károlyban, a fent irt időben és esztendőben. Szováthy Zsigmond hites ügyvéd m. k. Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, július 30-án. Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

45-ik számhoz harmadik tanu.

Alább irt felszóllítván tekintetes Darvay Ferencz főszolgabíró és Ternyey János esküdt urak által, hogy az előmbe tett kérdőpontokra teendett vallomásomat a felséges királyi parancsolat megmutatása után báró Wesselényi Miklós mellett adjam elő.

Mely gyűlésen én jelen nem voltam, de utána való napban estve, midőn királyi fiscus

Hollós ur Gencsen tett inquisitiója után Wesselényi ellen nemes Csomai András és Vörös László mostoha atyám Ormós Miklós házához jöven s ottan említett Vörös László elő is hozván, hogy tekintetes Csomay Pál ur kezét fogott a királylyal s megyen Bécsbe belső titkos tanácsosnak, neki pedig a királyi fiscus megígérte a kávési jószágá visszaadat-tatását: ezért ötet Csomay András megintvén, hogy hiában valókat ne beszéljen, erre Ormós Miklós mostoha atyám kérdezővén Csomay Andrást: hogy ő mit tudna elmondani a Wesselényi beszédéből? azt felelvén néki, ha a nyakát vágnák sem tudna egy szót is belőle mondani, mivel nem értette. Hát hogy lehet tanu Wesselényi ellen, hol a lelkiismeret? Erre: nekem gyermekeim nincsenek, különben pedig parancsolták. Hogy ezeket így hallván, bizonyítom. *) Gencs, július 30-án 1838. Sánta Ferencz m. k. (P.H.) Eredetisége általunk bizonyíttatik. Krassón, július 30-án 1838. Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

45-ik számhoz 4-ik tanu.

Az alább adott vallástételemre tekintetes Darvay Ferencz főszolgabíró s esküdt társa Ternyey János urak által meghiteltetve, a felséges királyi parancs felolvasása következtében a kérdőpontokra hitem s pecsétemmel erősített vallomásomat adom.

Vette-é vagy kívánta-é a fiscus a tanunak vallomását báró Wesselényi Miklós ellen 1834-ik esztendő december 9-én Szathmár vármegyei közgyűlésen tett nyilatkozásáért?

Igen is vette, mivel magam az akkori szolgabíró tekintetes Szögyényi Sándor ur mellett irt noki minőségben voltam, midőn a nagy-károlyi s gencsi azon gyűlésen jelen volt nemesek vallottak.

Ezen kívánt vagy megtett vallatás előtt vagy közben vagy akár más alkalommal is tett vagy tétetett-é a fiscus a tanu iránt oly nyilatkozásokat, melyek tanácsolva, intve vagy buzdítva, unszolva, nógatva, fenyegetve, vallomásának báró Wesselényi Miklóst terhelőleg leendő tételére ösztönözte volna, s ha igen, mi módon?

*) Az eredetiben is így.

Tudtommal ily nyilatkozásokat nem tett s nem is hallottam, de nem is volt reá semmi szükség, mert már magok a kérdőpontok oly világosak azon gencsi korhely nemességnek, kiknek erkölceiket gyakoribb tiszti választások s egyéb czélok kivitelére gépelyként használva, a bordij annyira megrontott, hogy minden szemérmert félretévén, csaknem erőszakkal csikarnak borraivalót s az esküt csak megvetik; buzdításra, unszólásra vagy tanácsolásra semmi szükség sem volt, csak utánozásra, mit azok megszoktak (már többször is próbálva az ily követséget) nagy jutalmat reményelve díjúl.

Ezen kívánt vagy megtett vallatás környülményeit beszélje el a tanu, valamint azt is, hogy a fiscus jelen volt vagy kívánt-é lenni a vallatáson?

A tanunak pontonkint a kérdések felolvastattak s mindenkit vagy egyes pont után, úgy volt a kérdeztetett s úgy hallották-é? Kívánt-é a fiscus maga jelen lenni, azt nem tudhatom, de hogy jelen volt ezen alkalommal, azt tudom.

Melyeket hogy igazán vallottam legyen, pecsétemmel s nevem aláírásával bizonyítom. Költ Pálfalván, márczius 14-én 1838. Peley József m. k. (P.H.)

Eredetiségét bizonyíttjuk. Költ Krassón, 1838. július 30-án. Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

46-ik szám.

Tekintetes nemes Szathmár vármegyének főszolgabirája és rendszerinti esküdtje hiteles bizonyóságot teszünk arról, hogy méltóságos Sáárdi Somsich Pongrácz királyi személynök ur aláírása alatt folyó 1838-ik esztendő januárius hó 31-kéről költ törvényes vallató parancsolat következtében méltóságos hadadi báró Wesselényi Miklós ur részére az alább feljegyzett kérdőpontokra az ide rekesztett bizonyítványokat adó személyeket megesketvén, kihallgattuk s vallomásaikat önírásuk mutatása szerint kivettük.

Kérdőpontok.

Jelen volt-é a tanu Szathmár megyének

1837-ik évi september 11-én tartatott közgyűlésében?

Tudja-é, hogy azon közgyűlésen Kovács Sándor táblabíró ur a vármegye ujonan épülő háza felől bizonyos indítványt tett, és ezen indítványára első alispány Kende Zsigmond ur czáfolólag felelvén, említett Kovács Sándor táblabíró ur minő nyilatkozást mondott a báró Wesselényi ellen 1834-ik évi december 9-én tartatott közgyűlésen történt felszólalása és a Wesselényi ellen a királyi fiscus részére tett vallomása felől?

Ezen kérdőpontokra a következő tanuk hallgattattak ki:

1-ső tanu Fábíánházi Fábíán Gábor, tekintetes Sáros és Ugocsa megye táblabírája s hazai felesküdt ügyvéd.

2-ik tanu Olcsváry Pál, nemes Szathmár s több megyék táblabírája.

3-ik tanu Kerekes László, nemes Szathmár megye tiszti alügyésze.

4-ik tanu Kölcsy Ferencz, nemes Szathmár megye főjegyzője és táblabírája.

5-ik tanu Eötvös Mihály, nemes Szathmár megye táblabírája.

Mely általunk ekképen véghez vitt vizsgálat rendéről kiadtuk e jelen bizonyóságtévő levelünket. Költ Krassón, július 30-ik 1838. Tekintetes nemes Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) rendszerinti esküdtje Ternyey János.

46-ik számhoz 1-ső tanu.

Alant irt tekintetes nemes Szathmár vármegye főszolgabirája tekintetes Darvay Ferencz ur esküdt társa által az előmutatott és folyó 1838-ik évi januarius hó 31-én az ő felsége kisebb cancellariájában kelt tanukat vallató törvényes parancsolat által felszólíttatván: az előmbe adatott kérdőpontokra ekként tészem lelkesmeretes vallomásomat, jelesen:

A kérdéses üdőben igen is jelen voltam Nagy-Károly mezővárosában azon megye közgyűlésén, a midőn a megyei Nagy-Károly városában építendő új várnak folytatása, félbeszakasztása vitattatott, és éppen a tekintetes Kovács Sándor főtblabíró ur háta megett s a két alispány urak tőszomszédságokban hátmegül ülven, elevenen jut eszembe,

hogy a fennérintett Kovács Sándor ur azt találván mondani, hogy: szűk a pénz, sok felé huzzák erszényünket, legjobb volna most a megyei vár építése folytatásával felhagyni s azt, a hogy áll, bezsendelyeztetvén, magtárnak vagy magazinnak alkalmaztatni stb. stb. Mely nem várt feleleten elnök s első alispány tekintetes Kölcsei Kende Zsigmond ur megindulván, jól hallottam, hogy a többek közt így válaszolt: „eleget hallottuk már az ily tanácsot a főtáblabíró ur szájából, ez vexe stb. stb. Hogy hagynánk veszedelem alatt ily roppant költséges munkát stb. stb.“ Melyre a tisztelt táblabíró ur megszorodván, felállott és felelt vissza: „Látom, hogy vége van már a szólás szabadságának, nincs már többé a státusnak semmi tekintete, lecsepüli azt a magistratus. Holtig bánja ősz fejem, hogy a Csillag-ven-dégfogadóban tartatott közgyűlésen egyszer a szólás szabadsága ellen szót emeltem, nem gondoltam azt meg, hogy a mi akkor egy táblabírón megtörtént, rajtam is megeshetik sat.“ S ekkor aztán a fent irt főtáblabíró ur elpityeredett s érzékeny könnyek hullottak szemeiből.

Mely leirt vallomáson, mint jelen volt és szemmel látott tanu, hogy így tapasztaltam, arról kiadtam e hittel megerősített bizonyítványomat. Költ Fehér-Gyarmaton, július hó 19-én 1838. Fábiánházi Fábián Gábor m. k. tekintetes Sáros és Ugocsa vármegyék táblabírája s hazai felesküdt ügyvéd (P.H.) Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, július 30-ik 1838. Szathmár megye főszołgabírája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

46-ik számhoz 2. tanu.

Alólirt tekintetes nemes Szathmár vármegye főszołgabírája tekintetes Darvay Ferencz ur és esküdt társa által törvényes királyi parancsolat előmutatása után felszólıt-

tatván, hogy az előnkbe adott két pontokra hit alatt tegyek feleletet: e következőkben feleltem:

Az elsőre. Nemes Szathmár vármegyének elmúlt 1837-ik évi september 11-kén Nagy-Károlyban tartatott közgyűlésén igen is jelen voltam.

A másodikra. Táblabíró Kovács Sándor ur a midőn az ujonan épült vármegye háznak költséges építése módja s ez által leginkább a nemesi rend kemény megterheltetése eránt észrevételeit előadta s ennek folytában azon épület földszinti maradását, raktárnak fordítását s így a közhaszonra lehető jobb fordítását indítványba hozta volna, első alispány Kende Zsigmond ur által ezen indítványaiért megtámadtatván, azt illetlennek s az egész universitás füle hallattára ismételve alacsony rágalmazásnak kikiáltotta, mely megtámadás után nagy csendesség leve s Kovács Sándor táblabíró felállván, nagy megindulás s elkeseredés között e következő nyilatkozást tette: „én voltam az, ki ez előtt négy esztendőekkel a csillagi-fogadó szálájában tartott közgyűlésen a szólás szabadsága ellen szólıttam, mert véltem, hazámnak avval is használhatnék; de most szánom és bánom azon bűnömöt, Isten bocsássa meg nekem, melyet báró Wesselényi Miklós ellen vétettem ellene tett vallomással; mert látom, hogy itt is már egészen el van a szólás szabadsága taposva.“

Melyek hogy ekép történtek légyen, saját aláírásommal és pecsétemmel megerősített hit alatti vallomáson ezennel kiadtam. Dengelegen, 21. július 1838. Olcsváry Pál, nemes Szathmár s több vármegyék táblabírája m. k. (P.H.) Eredetisége általunk elismertetik. Krassón, július 30-ik 1838. Szathmár vármegye főszołgabírája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

(Folytatása következik.)